

Kur'an'ın Suyu Esas Alan Tasvirlerinin Çevre Sorumluluğu Açısından Değerlendirilmesi

*Süleyman Kaya

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bolu

Özet

Kur'an'da “su” ile ilişkilendirebileceğimiz epeyce kavram geçmektedir. Kur'an'ın bu bağlamdaki mesajlarını suyun “*Hayatın kaynağı olması*”, “*İmtihan vesilesi kılınması*”, “*Dünyada ve ahirette ceza ve mükâfat aracı olarak nitelenmesi*” gibi ana başlıklar altında tasnif edebiliriz. Bu mesajların genel amacının yapılan tasvirlerle Allah'ın ve ahiretin varlığını insanlara anlatmak olduğu açıktır. Ancak Kur'an'ın su bağlantılı bu tasvirlerinin Müslümanın çevre duyarlılığı açısından da değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kur'an'ın yaptığı bu tasvirlerde en önemli nokta varlıktaki ekosisteme dikkat çekmesi ve buradaki ahenk üzerinden Allah'ın birliğinin ve ahiretin varlığının anlaşılmasını istemesidir. Çünkü ilgili ayetlerin ana teması bu sistem üzerinde düşünülmesi gerektiği üzerinde odaklanmaktadır. Allah'ın “*taakkul*”, “*tedebbür*”, “*tefekkür*” tavsiyeleri çerçevesinde bu sistem üzerinde çalışmak Müslümanın görevidir. Biz tebliğimizde, Kur'an'ın su bağlamında verdiği mesajların Müslüman birey veya topluma açtığı sorumluluk alanına dikkat çekmeye çalışarak çevre konusunda duyarlılık bilinci oluşturma çabalarına katkı sağlamaya çalışacağız.

Anahtar Kavramlar: Kur'an, çevre, ekosistem, düşünme, sorumluluk

Evaluation of the Quranic Descriptions Based on Water in terms of Environmental Responsibility

Abstract

There are many concepts in the Quran related to “water”. Messages about “water” in the context of the Quran are to be classified some main headings such as “source of life”, “rendered trial occasion” , “described as a punishment and reward instrument in the world and hereafter”. The overall objective through descriptions in these messages is to convey to humankind presence of Allah and hereafter. However, we assume that this kind of the Quranic descriptions related to water should be dealt with in terms of environmental responsibility of a muslim as well.

The most important point relevant to these descriptions characterized by the Quran is to draw attention to the ecological system in existence and aim to be understood presence of Allah and the hereafter because main theme of the related verses is to focus on the need to think about this system. Studying on it is a duty of muslims within framework of Allah's recommendation about contemplation. In this study, we will try to highlight on responsibility area for muslim individuals and society where the Quran submits messages in the context of “water”, and contribute to create awareness of environmental sensitivity.

Key Words: the Quran, environment, ecological system, contemplation, responsibility.

1. Giriş

Su, hayatın en temel unsurlarından birisidir[1]. Aynı zamanda XXI. yüzyılın en önemli meselelerindedir. Dünyanın su konusunda karşılaştığı sorunlar onu bir bölge veya ülkenin meselesi olmaktan çıkarmış, herkesin ortak problemi haline dönüştürmüştür[2]. Bu yüzden siyaset dünyası, üniversiteler ve bazı kurum ve kuruluşlar meseleyi gündemlerine almışlardır[3]. Su ekosistem bütünlüğü içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır[4]. Bu

*Sorumlu Yazar: Adres: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bolu TÜRKİYE

konuda uluslararası teşkilatlar oluşturulmuştur[5]. 1996’da Marsilya’da dünyanın en büyük su organizasyonu olan “*Dünya Su Konseyi*” (WWC) kurulmuştur. Kuruluş üç yılda bir gerçekleştirdiği “*Dünya Su Formu*” toplantılarında konuyu politik, tematik ve bölgesel açıdan ele alınmaya devam etmektedir[6].

Biz bu ölçekte dünya gündemine oturmuş çok boyutlu bir konuya çözüm önerileri sunacak değiliz. Yapacağımız şey Kur’an’ın su çerçevesinde dile getirdiği tasvirleri kategorize ederek hangi temele dayalı olarak bu betimlemeleri gerçekleştirdiğini ortaya koymak, bu tasvirlerde dünyanın en önemli meselelerinden olan su ile ilişkilendirilebilecek ciddi bir potansiyelin var olduğuna işaret etmektir. İnancın birey ve toplumun hayat algısına etkisini göz önüne alarak bu konuda Kur’an’ın üzerinden Müslüman birey ve toplum üzerinde pozitif bir duyarlılığın ve gayretin oluşmasına zemin hazırlamaktır. Çünkü insanların verdikleri kararlarda sahip oldukları değerlerin etkisi büyüktür. İnsanlar kararlarına sadece acil istek ve ihtiyaçlarını değil, bazen de çok daha derindeki duygu ve düşüncelerini de yansıtmaktadırlar[7]. Zaten çevre, insanın maddî –manevî boyutunu da kapsayacak tarzda uzak-yakın insanla ilişkilendirilebilecek her alanı kapsayan bir içerikle tanımlanmaktadır[8].

Kur’an’da “*su*” ile ilişkilendirebileceğimiz “*su*” (الماء), “*bol yağmur*” (الغيث), (مدرارا), “*yağmur*” (المطر), “*Sağanak ve bol yağmur*” (وابل), “*bardaktan boşanırcasına yağan yağmur*” (صيب), “*Çisindi veya hafif yağmur*” (طل), “*Pınar, kaynak*” (عين), “*Nehir*” (النهر), “*Deniz*” (البحر), “*Okyanus*” (اليم) gibi kavramlar geçmektedir[9]. Bu kavramların kullanım bağlamlarına baktığımızda aslında anlatılmak istenen temel meselenin evrendeki harika işleyiş üzerinden Allah’ın ve ahiretin varlığının idraki; o işleyişte inanca açılan bir pencerenin olduğunun farkına varılması uyarısı olduğunu söyleyebiliriz[10]. Bu uyarıyı fark edemeyenler katı kalplilikle suçlanarak su çerçevesinde yapılan bir tasvirle “*Oysa taşlar vardır ki içinden ırmaklar fışkırır, öyle kayalar vardır ki, yarılır içinden pınarlar çıkar.*” [11] şeklinde kınanırlar.

Zaman zaman “*Delil, mucize, ibret, alamet, acâib iş*” anlamlarına gelen “*âyet*” (آية) ifadesi[12] de kullanılarak anlatılan bu konu iyi okunmalı ve incelikleri iyi araştırılmalı ki inanca açılan bir pencereye dönüşebilsin. Öyle ise bunlar bir yönüyle de Müslüman bireye ve topluma ciddi anlamda sorumluluk yükleyen tasvirler olarak görülmelidir. Bunu, Kur’an’dan bilim üretme gibi sorumluluk öteleyici bir yaklaşımla gerçekleştiremeyiz. Bu, olsa olsa yerine getirmedığımız sorumluluğumuzu Kur’an üzerinden kurduğumuz bağlantılarla gölgeleme girişimi olabilir. Hâlbuki bu tasvirler, modern bilimin çevre dengesi olarak nitelediği şeyin ayrıntılarına, hassas dengelerine ve bu dengelerin yaşam açısından taşıdığı değere Müslüman birey ve toplumun nüfuz etmesinin gerekliliği çağrısının da ötesinde, bu alanda Müslümanın öncü olması, duyarlılık oluşturması gerekliliğine yönelik bir vurgudur. Bu noktadaki algımız ancak çalışmalarımızda sağladığımız derinliğe paralel olarak artacaktır[13]. Bu da Müslüman için sıradan bir görev olmanın ötesinde farz-ı kifâye[14] olarak nitelendirilebilecek bir sorumluluk alanıdır.

Bu tasvirler incelendiğinde Kur’an’ın suyu merkeze alan bir sistematığe dikkat çektiği görülmektedir. Kur’an temelli akıl Allah’ın, delil, mucize, ibret anlamlarına gelen “*âyât*” (آيات) [15] ifadesini de kullanarak ifade ettiği bu tasvirlerde çevre dengesi (ekolojik denge) [16] açısından da son derece mükemmel ve önemli olması gereken potansiyel bir uyarının olduğundan başka bir sonuca varamaz. Çünkü, yapılan tasvirlerde bazı ayetlerde “*Bir baksan/ız/a! veya görmüyor musun!*” (الم تر) şeklinde[17] vurgular da mevcuttur.

Gerçi ekosistem olarak isimlendirilen bu yapı[18] Kur’an’ın diğer yerlerinde “*O gökyüzünü yükseltti ve evreni bir ölçüye göre yarattı.*” [19], “*Gerçek şu ki, biz her şeyi şaşmaz bir düzen içinde yarattık.*” [20], “*Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları*

elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz." [21] şeklindeki daha tümel ifadelerle vurgulanmaktadır. Bu vurguları *"Ey peygamber! Bu Kur'an, insanların, ayetlerini düşünceleri ve akıl sahiplerinin de öğüt almaları için sana indirdiğimiz kutlu bir kitaptır"* [22] gibi ayetlerin verdiği ruhla birleştirerek evrene yönelik çalışma bilincine dönüştürebilmeliydik.

Oysa biz özellikle modern dönemde Kur'an'daki bazı ayetler üzerinden bilimsel açıklamalar yaparak geri kalmışlığın tezâhürü olan savunma refleksi tutumu (apoloji) [23] tercih ederek kifâi vâcib/farz-ı kifâye niteliğindeki bu görevimizi gölgeleme kolaycılığını tercih ettik. Allah'ın birey ve toplum olarak bize tevdi ettiği bu görevi adeta Kur'an'a geri döndürerek teselli bulma tavrına dönüştürdük. *"Topu taca atma"* olarak niteleyebileceğimiz her şeyi hazır veriler düzeyinde Kur'an içerisinde arama kolaycılığımızın algımız üzerinde morfin etkisi yaptığını düşünmekteyiz. Hâlbuki Allah'ın insana lütfettiği kavrama gücünü hikmet[24] noktasına taşıyarak Kur'an'ın sunduğu bu potansiyel veri/ler üzerinde bizzat çalışarak, emek vererek okumak ve araştırmak bizim görevimiz olmalıydı. Su konusu başta olmak üzere insanlığın her meselesinde önünü açan biz olmalıydık. Yani bilimsel ağın kılcal damarları ucunda bilimin temsilcileri olarak yer alabilmeliydik. *"Size, bir yandan (çakması ve gürültüsüyle) korku veren, bir yandan da (yağmur habercisi olarak) umutlandıran şimşegi göstermesi, gökten yağmur yağdırması ve onunla ölü toprağı canlandırması da yine O'nun varlığının ve kudretinin delillerindedir. Hiç şüphesiz bunlarda nice deliller ve ibretler vardır; fakat bunları anlayabilmek için aklın kullanılması gerekir."* [25] ifadesi bundan başka neyi gerektirir ki.

İşte biz Kur'an'da su bağlamında geçen tasvirleri ana hatlarıyla tasnif ederek su-çevre ilişkisiyle ilgili bir duyarlılık zemini oluşturmak istedik. Bu tasvirleri *"Hayatın kaynağı olarak nitelendirilmesi"*, *"İmtihan vesilesi kılınması"*, *"Cezâ ve mükâfat aracı olarak sunulması"* üst başlıkları altında sunmaya çalıştık.

2. Kur'an'ın Suyu Hayat Kaynağı Olarak Tasviri

Kur'an'ın su ile ilişkili olarak yaptığı tasvirlerden en kapsamlı olanları *"Küfürde direnenler, göklerle yerin (başlangıçta) bitişik olduğunu, daha sonra Bizim onları birbirinden ayırdığımızı ve bütün canlıları sudan yarattığımızı bilmiyorlar mı? Bu gerçekler karşısında halâ inanmayacaklar mı?"* [26], *"Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır. Bu canlılardan bir kısmı karınları üstünde sürünür, bir kısmı iki ayağı üstünde yürür. Diğer bir kısmı da dört ayaküstünde yürür. Allah dilediğini (dilediği şekilde) yaratır. Çünkü onun her şeyi yaratmaya gücü yeter."* [27], *"Yine sudan bir insan yaratan, sonra da insanlar arasında soy sop ve evlilik yoluyla akrabalık bağları kuran O'dur. Çünkü senin Rabbin Kadîr'dir; bütün bunları yapmaya gücü yeter."* [28] ayetleridir.

Varlığın meydana geliş süreciyle de ilişkilendirilen bu ayetlerde geçen *"bütün canlıları sudan yarattık?"* (وجعلنا من الماء كل شيء حي) [29], *"Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır."* (والله خلق (وهو الذي خلق من الماء بشرا) [31] ibareleri iki şekilde anlaşılmıştır. Bunlardan birisi yeryüzündeki canlılığın su vasıtasıyla oluştuğu veya bazı canlılar arasındaki üremenin su (nutfe) ile sürdürüldüğü, diğeri ise canlıların sudan meydana geldiği görüşüdür[32].

Suyu yeryüzündeki canlılığın kaynağı olarak niteleyen birçok tasvir vardır [33]. Rûm 48. ayette yağmurun insanoğluna verdiği beklenti, güven ve sevinçten bahsedilir: *"Evet, Allah gönderdiği o (müjdeleyici) rüzgârlarla bir bulut kaldırır, sonra o bulutu gökyüzüne dilediği gibi yayar ve parça parça dağıtır. Sonuçta sen onların arasından yağmur yağdığını görürsün. Allah bu yağmuru, kullarından dilediğinin topraklarına yağdırdığı zaman onlar nasıl da*

sevindirler” [34] Hemen devamı ayetlerde ise yağmur yağmadığında insanın duyduğu ümitsizlik ve çaresizlik “*Oysa bu insanlar, bulutlar henüz ortada yokken ümitsizlik ve çaresizlik içindeydiler*” şeklinde dile getirilerek[35] bu sevincin yağmurun toprağa kazandırdığı canlılıktan kaynaklandığına vurgu yapılır[36]. Başka bir yerde beklenti şöyle ifade edilir: “*(Kuraklıktan dolayı) insanlar ümitsizliğe düştükten sonra yağmuru yağdıran ve rahmetini her yere yayan O’dur...*”[37] İlginç olan başka bir yön ise bazen yeryüzüne canlılık vermek üzere indirilen “*su*” kavramı yerine “*rızık*” (وما انزل الله من السماء من رزق فأحيا به) kavramının da kullanılmış olmasıdır[38].

Çünkü yeryüzündeki her türden güzel bitkiler gökten indirilen o yağmur sebebiyle hayat bulmaktadır[39]. Lokmân 10. ayette geçen “*her türden çift*” (كل زوج) ifadesinin her türden nebâtât olarak yorumlanması[40] yeryüzündeki her tür canlılığın bu su ile ilişkilendirildiğini ortaya koyar. Bu gerçek başka bir ayette “*Bu inkârcılar yağdırdığımız yağmurla (الماء) kuru toprağı sulayıp hayvanlarının ve kendilerinin beslendikleri ekin ve bitkileri çıkarıp yetiştirdiğimizi de mi görmüyorlar? Bütün bunlara hiç ibret nazarıyla bakıyorlar mı?*” [41] şeklinde ifade edilmektedir. Yeryüzüne bu canlılığı kazandıran yağmur çeşidinin bereket saçan yağmur türü olduğunu da unutmamalıyız. “*Yine biz gökyüzünden bereketli yağmurlar (الماء مباركا) yağdırdık; onunla bağlar bahçeler, hasatlık ekinler, salkım salkım meyveleriyle upuzun hurma ağaçları yetiştirdik.*” [42] Bu yağmur çeşidi bazen, “*tatlı su*” (ماء فراتا) [43], bazen de “*şırl şırl, bol, bol akan su*” (ماء ثجاجا) [44] olarak da ifade edilmektedir.

Kur’an’ın hayata canlılık veren su tasvirleri yeraltı kaynak sularıyla da ilişkilendirilmektedir. “*Sen Allah’ın gökten yağmurlar yağdırdığını ve bu yağmur sularını yerin altındaki su kaynaklarına sızdırdığını, sonra da bu su ile rengârenk ekinler, bitkiler bitirdiğini görmüyor musun?...*” ayetinde “*yerin altındaki su kaynaklarına sızdırdığı*” (فسلكه ينابيع في الارض) ifadesi yeraltı ve yerüstü her türden suyun yağın yağmurla oluştuğuna[45] ve devamı olan “*sonra da bu su ile rengârenk ekinler, bitkiler bitirdiğini*” (ثم يُخرج به زرعاً مختلفاً الوانه) ibaresiyle de tekrar yeryüzüne çıkan kaynaklarla hayatın canlılık kazandığına vurgu yapılmaktadır. “*Biz isteseydik onu acı ve tuzlu yapardık*” (لو نشاء جعلناه اجاجا) [46] ile de indirilen suyun özelliğinin yeryüzüne sağlayacağı canlılık açısından önemli olduğu ifade edilmektedir.

Konu biraz daha detaylandırılarak “*Ayrıca bu topraklarda hurmalıklar ve üzüm bahçeleri meydana getiriyor, oralarda pınarlar fişkırtıyoruz*” [47] ayetiyle yeraltı sularının toprağa sağladığı canlılığa dikkat çekiyor. Bunun gerçekleşmediği, yani yağmurun yağmadığı ve bu sebeple bitkilerin sararmasının ise nankörlüğe vardıracak bir bezginliğe ittiği ifade edilerek[48] aslında insan hayatındaki dönüşüme ve tekrar dirilişe dikkat çekiliyor. Neticede yeryüzü sularının çekilmesi durumundaki acizyeti dile getirilerek “*(Ey peygamber!) De ki: söyleyin bakalım, kuyulardaki sularınız çekilip yerin altında kaybolsa size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?*” [49] şeklinde ifade ediliyor. Zaten Kur’an’daki her bir misal yine kendi ifadesiyle üzerinde düşünülmesi için anlatılmaktadır[50].

Ayrıca “*Ey Eyyûb! Ayağınla yere vur dedik. Orada yıkanıp içmekle şifa bulacağın soğuk bir su vardır*” [51] ayetiyle su hakkında önemli bir niteleme daha yapılmaktadır. Eyyûb as.’ın yakalandığı amansız hastalıktan kurtuluşunun[52] bir çeşit “*su*” ile ilişkilendirilişi yaşam kaynağımız olan suya atfedilen değer bakımından önemlidir.

Önceki dönem müfessirler ilgili ayetlerde geçen “*su*” ibaresini “*nutfe*” veya “*suyun yeryüzüne kazandırdığı canlılık*” olarak da açıklamışlardır[53]. Nitekim “*Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır.*” [54] ayetinde geçen “*su*” kavramı elimize ulaşan ilk tefsir metinleri kabul edilen vücûh ve nezâir kitaplarımızda da meni/nutfe olarak açıklanmıştır[55]. Çünkü Kur’an’da suyun, neslin devamına sebep kılınan nutfe anlamındaki kullanımı epeyce fazladır[56].

Bu ayetlerde geçen “su” kavramının “canlıların sudan meydana geldiğine de işaret ettiği” şeklindeki ikinci görüş modern döneme ait bir yaklaşım olup bilim dünyasında tartışılan canlılığın kökeninin su olduğu görüşüyle de ilişkilendirilerek dile getirilmiştir[57]. Oysa Âlûsî, Kelbî gibi bir kısım önceki dönem âlimlerinden nakledilen “canlının kökeninin su olduğu” şeklinde anlaşılabilir ifadelerin bugün tartışılan anlamda canlılığın kaynağının su olduğu anlamına gelmediğini, bu ifadelerde suyun canlıların hayatındaki önemi vurguladığını ifade etmekte, hatta bu yoruma aykırı düşecek bir yaklaşıma rastlamadığını ayrıca vurgulamaktadır[58]. Zaten Kur’an’a göre melek ve cinlerin de canlı varlıklar olarak kabul edildiğini düşündüğümüzde bu görüşü izah daha da zorlaşmakta, hatta Kur’an’ı kendi içerisinde çelişkiye maruz bırakmaktadır. Çünkü Kur’an’da meleklerin ve cinlerin orijini su ile değil de dumansız ateş veya nur ile ilişkilendirilmektedir.

Bu açıklamayı modern dönemde ileri sürülen görüş olarak niteleyip Müslüman dünyanın zayıf konuma düşmesini yansıtan savunma refleksinin yansımaları olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu yaklaşımları Kur’an’ın pozitif bilimin verileriyle çatışmayacağı noktasında tutmak doğrudur. Ancak Kur’an’daki bazı ayetleri bilimsel veriler olarak sunmak sorumluluk öteleyici bir tavrı içerisinde gizlemektedir. Nitekim böyle bir yaklaşımın esas alınması ayetlerin asıl maksadı olan Allah’ın ve ahiretin varlığına delil olma amacını gölgeleyerek Kur’an’ı bilimsel bir verinin kaynağı haline dönüştürür.

Kur’an’ın dile getirdiği su bağlantılı tasvirleri “Su hayattır.” şeklinde özetlemek mümkündür. Bu fotoğraf üzerinden su-varlık ilişkisi ayrıntılarına nüfuz etmek bize ait bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanı su çerçevesinde dillendirilen her türlü bilimsel çaba ve planlamayı kapsar.

3. Suyun İmtihan Vesilesi Kılınması

Kur’an’ın “su”yu temel alan tasvirlerinden bir kısmında insanın imtihanından söz edildiğini görmekteyiz. Kur’an’a baktığımızda belli bir ölçüye göre yağın (ماء بقدر) [59], varlığa canlılık veren bereketli (الماء مبارک) [60], bol suyun (ماء غدا) [61] aslında insan için bir imtihan vesilesi olduğu ifade edilmektedir. “Ey peygamber! Eğer bu hak yoldan çıkanlar da (diğerleri gibi) doğru yolda yürüselerdi, biz onlara bol su verir; bol nimetler ihsan ederdik. Ve bu nimetlerle de onları sınamdık...”[62] ayeti de bu tasvirlerden birisini dile getirmektedir.

Kur’an suyun imtihan vesilesi kılındığını bazen geçmişe ait örnekler (kıssa) üzerinden örneklemektedir. Bunlardan birisi Salih as’ın kavmi çerçevesinde anlatılan olaydır. “...Biz onları sınamak için şu deveyi gönderiyoruz. Şimdi sen onların ne yapacaklarını takip et ve biraz daha sabret.’ Ayrıca onlara şunu bildir: ‘Su sizinle deve arasında taksim edilmiştir, sudan herkes, sırası gelince yararlanacaktır.’” [63] Diğerisi ise Tâlût ile Câlût arasında meydana gelen bir mücadele çerçevesinde dile getirilir. Tâlût’un ordularına Câlût ile savaşa giderken geçmeleri gereken bir nehirden bir avuçtan fazla su içmemeleri gerektiği belirtilerek bunun onlar için bir imtihan vesilesi kılındığı anlatılır. Tâlût’un ordusundan birçok kişinin buna uymadığı, ancak bu emre uyanların karşıya geçmeyi başararak Câlût’un ordusunu yendiği belirtilir[64].

4. Suyun Dünya ve Ahirette Ceza ve Mükâfat Aracı Olarak Tasviri

Su çerçevesinde anlatılan tasvirlerin dünya ve ahiretteki ceza ve mükâfatı da kapsayacak bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Bunun Nûh tufanı çerçevesinde anlatılan “(Evet,

bağışlanma dileyin ki) O size gökten bol bol yağmur yağdırsın” [65] ifadelerinde görüldüğü gibi insanın olumlu davranışlarıyla veya “Halk yaşadıkları vadiye doğru yönelmiş yoğun bir bulut tabakasını görünce, ‘işte bize yağmur getiren (مطرنا) bir bulut’ diye sevinmişti. Hûd, ‘Hayır’ dedi. ‘O, hemen gelmesini istediğiniz şey! O bir kasırga, hem de acı azap yüklü bir kasırga!’” [66] ayetinde ifade edildiği şekilde olumsuz tutumuyla ilişkilendirildiğini görmekteyiz[67]. Suyun yeryüzüne canlılık verisi ve nutfe olarak nitelenişi çerçevesinde dile getirilen tasvirler ile suyun imtihan olarak nitelenmesi aşamasında verdiğimiz örneklerde de bu ilişkinin olduğunu görürüz. Belli bir ölçüye göre indirildiğinde (والذى نزل من السماء ماء بقدر) [68] “rızk” [69] olan yağmurun insanın davranışlarıyla ilişkili olarak ceza veya mükâfata dönüştürülüşü üzerinde düşünmeliyiz.

Rûm 30/41 ayette “*İnsanların kendi elleriyle yaptıkları yüzünden karada, denizde fesad (kuraklık, kıtlık ve ahlâkî çürüme) meydana gelmiştir. Sonunda Allah onlara (akıllarını başlarına alıp) doğru yola dönmeleri için yaptıklarının bir kısmının cezasını bu dünyada tattırmıştır.*” [70] şekliyle daha genel çerçevede dile getirilen bu ilişki ayette geçen “*fesad*” kavramı üzerinden manevi bir kirlenme[71] veya kıtlık, yangın, boğulma, öldürme, gasp gibi zararlı her türlü davranışı da içine alacak şekilde maddî ve mânevî boyutu birlikte kapsayacak şekilde açıklanabilir[72]. Fakat bunları mevcut durumdan hareketle hayatın içinden somut bilimsel veriler olarak ortaya koyamaz isek bir çeşit savunma ve teselliden öteye geçemez.

Kur’an’da ahiretle bağlantılı olarak Cennetteki mükâfâtın bazısı ile Cehennemdeki cezanın bazısının “*bozulmayan su ırmakları (انهار من ماء) , içirilen kaynar su (ماء حميما)*” [73] şeklinde “*su*” ile tasvir edildiği olmaktadır. Cennetteki su “*Çağlayan (ماء مسكوب)*” [74] olarak da nitelenirken, cehennemdekinin ızdırap ve acı veren yönü öne çıkartılır. Ayrıca cennet tasvir edilirken bahçe ve ırmak ikileminin çokça kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç

Kur’an’ın “*su*” çerçevesinde yaptığı tasvirler dünya ve ahireti kapsar niteliktedir. Bu tasvirlerde asıl amaç Allah’ın ve ahiretin varlığına delil getirmektir.

Kur’an’ın inanç kurgusunda en önemli iki temel esas olan Allah’ın ve ahiretin varlığı meselesine delil olarak sunduğu bu tasvirler evrendeki hassas ekolojik dengeye işaret etmektedirler.

Ekosistem olarak nitelenen bu düzenek insanın maddî veya manevî boyutta ortaya koyduğu fiillerinden olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Kur’an’ın ahiretle ilgili yaptığı su öznel tasvirler de temelinde insanın dünyadaki olumlu ve olumsuz davranışlarıyla ilişkilidir.

Fiili bir durum olan bu sistemin insan başta olmak üzere her türlü ilişki ağını ayrıntılarına inerek okumak Müslümanın farz-ı kifaye niteliğinde görevidir. İlgili ayetler yalın şekliyle okunduğunda bile yapılan her bir tasvirde “*taakkul*”, “*tedebbür*”, “*tezekkür*” “*tefekkiür*” temelli içeriğin varlığı görülebilir. Kaldı ki yapılan tasvirlerde bu kavramlar bazen açıkça geçmekte bazen de “*Delil, mucize, ibret, alamet, acâib iş*” anlamlarına gelen “*âyet*” (آية) ifadesi kullanılarak işin bu yönü desteklenmektedir. Bu görevi Kur’an’ın evrenle ilgili sunduğu potansiyel veriler gölgesine sığınarak yerine getirmiş olamayız. Yani var olan ekosistem üzerinde çalışmak bizatihi aslî görevimizdir.

İnsanlığa katkı sağlayacak her türlü eylem Müslümandan zuhur etmelidir. Tabiatın bu düzeninin korunmasına yönelik her türlü öncü girişim Müslümandan başlamalıdır. Onu tahrife dönük gelişmelerle ilgili çözüm önerileri bizim öncülüğümüzde planlanmalı, somut

veriler olarak insanlığın hizmetine bizim tarafımızdan sunulmalıdır. Bu Müslüman için insanî olmanın ötesinde Kur'anî bir vazifedir. Bu alandaki her bir ihmali ibadetlerimizin mükemmelliğine hanel getiren unsurlar gibi değerdendirmeliyiz.

Referanslar:

- [1] Ayşe Erođlu. “Zeugma Kenti’nde Su Ve Ekolojik Dengeye Etkisi”. Çevre ve Ahlak Sempozyumu Bildiri Kitabı, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi, 2014, s. 426.
- [2] 3. İstanbul Uluslararası Su Forumu Final Raporu. 27-29 Mayıs 2014, İstanbul, s. 14; Hüseyin Akyüz. “Ot, Su ve Ateşin Ortak Kullanımı İle İlgili Bir Hadisin Güncel ve Evrensel Değeri”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, c. IV, sayı 1, s.239.
- [3] <http://eng.worldwaterforum7.org/introduce/intro.asp>. Erişim tarihi: 29-05-2016.
- [4] İbrahim, Özdemir, Çevre ve Din. Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları. 1997, s. 26; Müge, Erkan. Su Çevre Direktifi Kapsamında İnterkalibrasyon: Avrupa Birliği’nde Yapılan Çalışmalar ve Türkiye’ye Yönelik Öneriler. Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi), 2014, s. 5.
- [5] Bkz. Alper, Ateş. Su Konusunda Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar Özelinde İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Örneği Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, 2015, ss. 7-21.
- [6] <http://www.worldwatercouncil.org/about-us/vision-mission-strategy/> Erişim tarihi: 29-05-2016
- [7] Emel, Baylan. Doğaya İlişkin İnançlar, Kültür ve Çevre Sorunları Arasındaki İlişkilerin Kuramsal Bağlamda İrdelenmesi. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, c. I, sayı 2, s. 70.
- [8] Bkz. Clarence J. Hylander. “Environment”. USA: Encyclopedia International. 1969, VI, s. 488; Ruşen Keleş - Can Harmancı. Çevrebilim. Ankara: İmge yayınları, 1998, s. 25.
- [9] Kavramların Kur’an’daki kullanımını ile ilgili olarak Bkz. Abdülbâkî, Muhammed Fuad, Mu’cemü’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’ani’l-Kerîm, Mektebetü’l-İslamiyye, İstanbul, 1984.
- [10] Bkz. Mustafa, Kayhan. Kur’an’da Çevre Kavramı ve Çevre-İnsan İlişkisi, AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi). ss. 240-248.
- [11] Bakara 74/10.
- [12] İbn Manzûr. Lisânu’l-Arab. Dâru’l-Meârif, ts. c. I, s. 185.
- [13] Bedreddîn Muhammed b. Abdullah Zerkeşî. el-Burhân fi Ulûmi’l-Kur’an. thk. Muhammed Ebu’l-Fadl İbrâhim, Beyrut: Dâru’l-Ma’rif. ts. c. II, s. 25.
- [14] Burada meramımızı anlatabilme adına ilgili tabirin fıkihta kullanılan anlamından toplumu ilgilendiren boyutuyla faydalanmak istedik. Fıkıhta “...toplumun ihtiyaç duyduğu sanat ve ilimleri öğrenip öğretme, gerekli üretimleri gerçekleştirme gibi kifâet vacibler/farz-ı kifâyeler hiç kimse tarafından yerine getirilmezse bütün toplum sorumlu olmakta, yeteri kadar yerine getirilir ise toplum sorumluluktan kurtulmaktadır.” Bkz. İbrahim Kafi Dönmez. “Vâcib”. DİA, 2012, XXXXII, s. 412.
- [15] Bakara 2/164.
- [16] İbrahim, Özdemir. Çevre ve Din. s. 143.
- [17] Hac 22/63; Nûr 24/43; Fâtır 35/27.
- [18] Bkz. Bahattin, Dartma. Kur’an ve Ekoloji. İstanbul: Rağbet yayınları, 2005, ss. 11-17; Osman, Demir. “Bir İsbât-ı Vacib Delili Olarak Ekolojik Denge”. İstanbul: Uluslararası Çevre ve Din Sempozyumu Bildiri Kitabı, II, 2008, ss. 73-77.
- [19] Rahmân 55/7.
- [20] Kamer 54/49.
- [21] Hicr 15/21.
- [22] Sâd 38/29.

- [23] İsmail, Kara. Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi. Dergah yay. C. I, 2011, s. 24; Mustafa, Öztürk. Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur’ancılık. Ankara Okulu, 2013, ss. 57-67; Selim Türcan. Neshin Problematik Tarihi. Lider Matbaacılık 2010, Çorum, s. 221.
- [24] Hikmet, her şeyi yerli yerine koyma olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Özarvarlı, M. Said, “Hikmet”, DİA, XVII, 1998, s. 511.
- [25] Rûm 30/24.
- [26] Enbiyâ 21/30.
- [27] Nûr 24/45.
- [28] Furkân 25/54.
- [29] Enbiyâ 21/30.
- [30] Nûr 24/45.
- [31] Furkân 25/54.
- [32] Bkz. Celal, Kırca. Kur’an ve Fen Bilimleri. İstanbul: Marifet yayınları, ts, s. 200; Mustafa, Kayhan. Kur’an’da Çevre Kavramı ve Çevre-İnsan İlişkisi. AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), s. 145.
- [33] Bakara 2/22; Lokmân 31/10; Fâtır 34/9; Fussilet 41/39; Zuhuruf 43/11; Nuh 71/12; Nebe’ 78/14-16; Nâziat 79/31; Abese 80/25.
- [34] Rûm 30/48.
- [35] Rûm 30/49.
- [36] Rûm 30/50.
- [37] Şûrâ 42/28; bkz. Hadîd 57/20.
- [38] Câsiye 45/5.
- [39] Lokmân 31/10; Fussilet 41/39.
- [40] Ebû Câfer Muhammed b. Taberî. Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Âyi’l-Kur’an, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1995, XXI, s. 80.
- [41] Secde 32/27.
- [42] Kâf 50/9, 10.
- [43] Mürselât 77/27.
- [44] Nebe’ 78/14.
- [45] Taberî, XIII, s. 247.
- [46] Vâkıa 56/70.
- [47] Yâsin 36/34.
- [48] Rûm 30/51.
- [49] Mülk 67/30.
- [50] Zümer 39/27.
- [51] Sâd 38/42.
- [52] Sâd 38/41-43.
- [53] Bkz. Taberî, XVII, s. 27; XVIII, s. 206, 207; XIX, s. 24; Cârullah Mahmûd b. Ömer Zemahşerî. El-Keşşâf. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, ts. III, s. 9, 80; Şehâbuddîn Mahmûd Âlûsî. Rûhu’l-Meânî, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1997, X, s. 54.
- [54] Nûr 24/45.
- [55] Bkz. Mukâtil b. Süleymân. Kitâbu’l-Vücûh ve’n-Nezâir. thk, Ali Özek, İstanbul: 1993, s. 77; Hârûn b. Mûsâ. el-Vücûh ve’n-Nezâir Fi’l-Kur’ân’il-Kerîm. Thk. Hâtim Sâlih Dâmin, Bağdat: 1988, s. 179.
- [56] Bkz. Furkân 25/54; Nahl 16/4; Kehf 18/37; Mü’minûn 23/13; Secde 32/7, 8; Fâtır 34/11; Yâsin 36/77; Necm 53/46; İnsan 76/2; Mürselât 77/20.
- [57] Elmalılı M. Hamdi Yazır. Hak Dini Kur’an Dili. İstanbul: Eser Neşriyat, 1982, V, s. 3352, 3602; Muhammed Esed. Kur’an Mesajı. Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret yayınları, 1999, II, s. 654.
- [58] Âlûsî, X, s. 54.

- [59] Zuhruf 43/11.
[60] Kâf 50/9.
[61] Cin 72/16.
[62] Cin 72/16, 17.
[63] Kamer 54/ 26-28.
[64] Bakara 2/249.
[65] Nûh 71/11.
[66] Ahkâf 46/24, 25.
[67] Mutluel, Osman. Kur'an ve Estetik. Ankara: Ötüken yayınları, 2010, s. 204.
[68] Zuhruf 43/11.
[69] Câsiye 45/5.
[70] Rûm 30/41.
[71] Hakîm et-Tirmizî. Tahsîlu Nezâiri'l-Kur'an. Kahire: Mektebetü Ummâl, 1969, s. 31.
[72] Nâsuriddîn Ebî Saîd Abdullab b. Umer Beydâvî. Evvâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl. Mecmûâ Mine't-Tefâsîr içerisinde, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts. V, s. 49; Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî. Fethu'l-Kadîr. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1997, IV, s. 285, 286; Muhammed, Esed. Kur'an mesajı, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 1999, II, s. 828.
[73] Muhammed 47/15. Bkz. Sâffât 37/67; 44/46; Vâkıa 56/54; Ğâşiye 88/5, 12.
[74] Vâkıa 56/31.